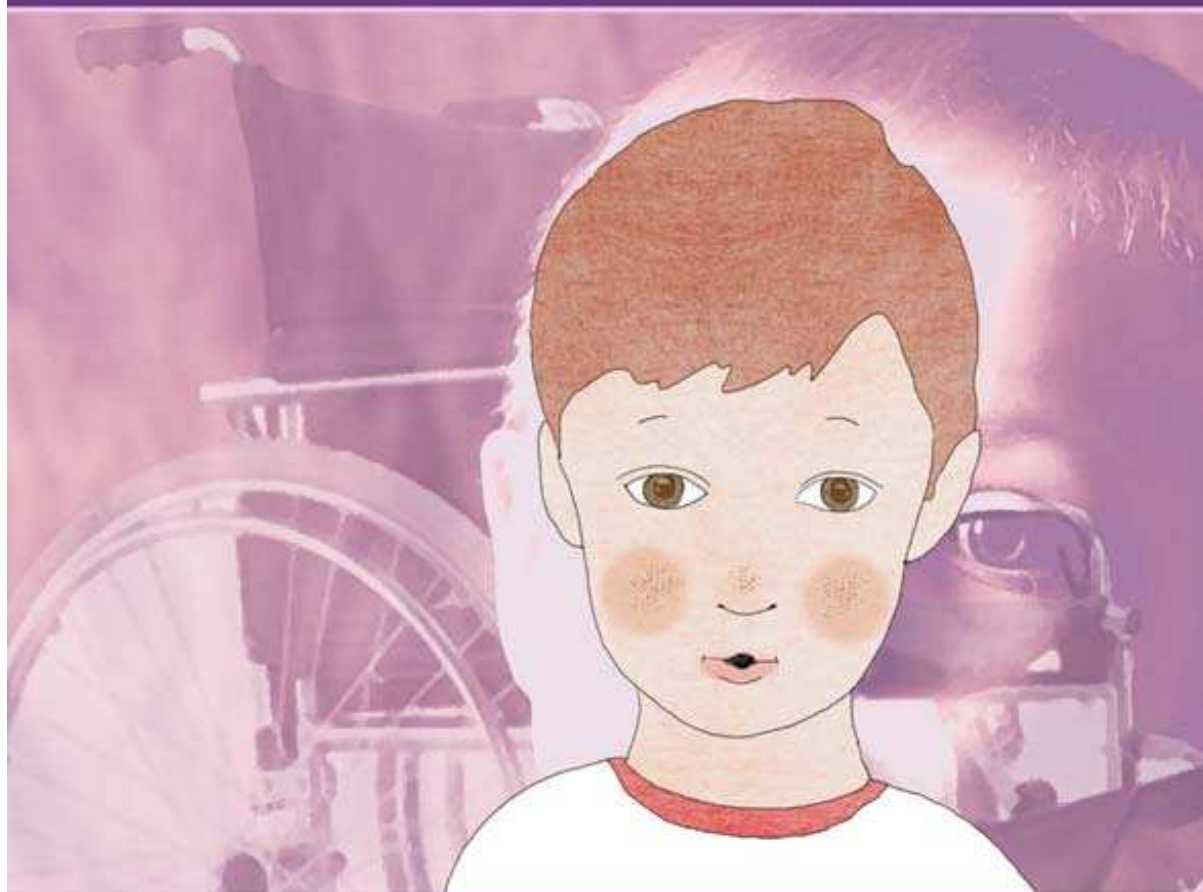

Osoby niepełnosprawne w opiniach dzieci

Anetta Soroka-Fedorczuk

Niniejsza **darmowa publikacja** zawiera jedynie fragment pełnej wersji całej publikacji.

Aby przeczytać ten tytuł w pełnej wersji [kliknij tutaj](#).

Niniejsza publikacja może być kopiowana, oraz dowolnie rozprowadzana tylko i wyłącznie w formie dostarczonej przez NetPress Digital Sp. z o.o., operatora [sklepu na którym można nabyć niniejszy tytuł w pełnej wersji](#). Zabronione są jakiegokolwiek zmiany w zawartości publikacji bez pisemnej zgody NetPress oraz wydawcy niniejszej publikacji. Zabrania się jej od-sprzedaży, zgodnie z [regulaminem serwisu](#).

Pełna wersja niniejszej publikacji jest do nabycia w sklepie internetowym [Złote Ebooki](#).

Osoby niepełnosprawne
w opiniach dzieci

Uniwersytet Zielonogórski w Zielonej Górze

Anetta Soroka-Fedorczuk

Osoby niepełnosprawne
w opiniach dzieci

Oficyna Wydawnicza „Impuls”
Kraków 2007

© Copyright by Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007

Recenzent:

dr hab. Maria Burtoży, prof. UAM

Redakcja:

Magdalena Polek

Korekta:

Edyta Malinowska-Klimiuk

Projekt okładki:

Ewa Beniak-Haremska

ISBN 978-83-7308-837-5

Publikacja sfinansowana przez Uniwersytet Zielonogórski

Oficyna Wydawnicza „Impuls”
30-619 Kraków, ul. Turniejowa 59/5
tel. (012) 422-41-80, fax (012) 422-59-47
www.impulsoficyna.com.pl, e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl
Wydanie I, Kraków 2007

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział I	
Spostrzeganie osób jako problem psychologiczny i pedagogiczny	13
Pojęcie i istota spostrzegania osób	13
Determinanty procesu spostrzegania osób w ujęciu różnych badaczy ...	23
Rozdział II	
Charakterystyka rozwoju dzieci w wieku sześciu i dziesięciu lat w kontekście spostrzegania ludzi	37
Zmiany rozwojowe w reprezentacji poznawczej drugiego człowieka	37
Rozwój emocjonalny – główne kierunki	42
Społeczno-moralny rozwój dziecka	46
Rozdział III	
Środowiska wychowawcze i ich oddziaływanie na dzieci w wieku sześciu i dziesięciu lat w aspekcie kształtowania obrazu innych ludzi	53
Rodzina jako grupa społeczna wpływająca na poznawanie przez dziecko innych ludzi	53
Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna jako obszary wspierające poznawanie innych osób przez dziecko	58
Rozdział IV	
Charakterystyka badanego środowiska jako obszaru zdobywania przez dziecko doświadczeń związanych z niepełnosprawnością	71
Rodzice wobec problemów osób niepełnosprawnych	72
Nauczycielki wobec problemów osób niepełnosprawnych	80
Źródła informacji o osobach niepełnosprawnych w opiniach dzieci ...	95

Rozdział V

Obraz osób niepełnosprawnych w opiniach dzieci sześciolletnich i dziesięcioletnich	101
Spostrzeganie osób niepełnosprawnych przez dzieci w aspekcie opisującym	102
Spostrzeganie osób niepełnosprawnych przez dzieci w aspekcie oceniającym	115

Rozdział VI

Zróżnicowanie obrazu osób niepełnosprawnych w opiniach dzieci ze względu na płeć i doświadczenia	143
Obraz osób niepełnosprawnych w opiniach dzieci (w aspektach opisującym i oceniającym) a płeć	143
Obraz osób niepełnosprawnych w opiniach dzieci (w aspektach opisującym i oceniającym) a doświadczenia rodzinne	144
Obraz osób niepełnosprawnych w opiniach dzieci (w aspektach opisującym i oceniającym) a obecność lub brak dziecka niepełnosprawnego w grupie przedszkolnej, klasie szkolnej	146
Zakończenie	151
Bibliografia	159
Aneks	
Prace plastyczne na temat „Osoba niepełnosprawna”	173

Wstęp

*Współczesna cywilizacja techniczna sprawia,
że stajemy się istotami coraz bardziej oślepiałymi na drugich,
coraz bardziej w ucieczce od ich konkretnych bólów.
Ślepnąc na człowieka, staramy się przynajmniej pamiętać
o „zasadach postępowania” wobec niego.
Wierność wobec zasad ma nam zastąpić wierność,
jaką winniśmy człowiekowi...*

Józef Tischner, *Myśli wyszukane*, s. 64

Przyczyn podjęcia badań nad spostrzeganiem osób niepełnosprawnych przez dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym oraz nad czynnikami wpływającymi na ten proces było co najmniej kilka. Jako główną należy wskazać inspirującą rolę szerzącej się coraz bardziej w naszym kraju idei społecznej integracji osób niepełnosprawnych, napotykejcej ciągle jeszcze rozmaite bariery i trudności, rozumianej jako dynamiczny proces zmian psychospołecznych dokonujących się w naturalnym środowisku życia osób niepełnosprawnych, w tym szczególnie w ich wzajemnych ustosunkowaniach i zachowaniach z osobami pełnosprawnymi (A. Maciarz, 1999, s. 14).

Drugą przyczyną było wdrożenie tej idei do systemu kształcenia. Zgodnie z Ustawą o systemie oświaty (1991) oraz z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej (1997) każde dziecko, także niepełnosprawne, ma prawo do nauki. Dzieci niepełnosprawne (zakwalifikowane przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną) mogą uczęszczać do przedszkoli i szkół ogólnodostępnych lub specjalnych. Placówki oświatowe odgrywają zatem znaczącą rolę w zakresie wychowania dzieci, zarówno zdrowych, jak i niepełnosprawnych. Zadaniem placówek jest wspieranie rozwoju wszystkich dzieci, które do nich trafiają. Przedszkole i szkoła to specyficzne miejsca, w których przebywają, uczą się i bawią dzieci zdrowe i niepełnosprawne. Z uwagi na rozmaite relacje i zależności (dzieci – dzieci, nauczyciel – dzieci, dzieci – personel) miejsca te powinny stać się obszarem pełnej akceptacji dla niepełnosprawności. Od nastawienia, stosunku nauczycieli do osób niepełnosprawnych, a także

przyjętej koncepcji pracy z grupą, klasą i rodzicami, zależy kształtowanie się postaw dzieci pełnosprawnych wobec osób niepełnosprawnych. Niezbędna jest akceptacja odmienności dzieci i młodzieży niepełnosprawnych przez rówieśników (zarówno w placówkach integracyjnych, jak i masowych) oraz przez dorosłych (A. Maciarz, 1987, 1999).

Do podjęcia badań na ten temat skłaniała także analiza literatury pedagogicznej i psychologicznej. Jak się okazało, brakuje studiów na temat percepcji osób niepełnosprawnych przez dzieci. Badania takie podejmowano raczej w odniesieniu do osób dorosłych (zob. B. Tylewska-Nowak, 2001; H. Żuraw, 1988; K. Błęszyńska, 1997; A. Roźnowska, 1985; J. Wyczęsany, E. Dyduch, 1996; H. Ochonczyński, 2000). Można zauważyć brak opracowań tego problemu w odniesieniu do dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, a przecież już od wczesnego dzieciństwa kształtuje się w ich umysłach obraz świata. Dziecko spostrzega otaczających je ludzi i uczy się nawiązywać pierwsze kontakty społeczne, które są podstawą do ukształtowania się trwałych postaw wobec innych w przyszłości, w tym również wobec osób niepełnosprawnych.

Stąd tak ważne dla realizacji idei społecznej integracji osób niepełnosprawnych wydaje się rozpoznanie obrazu osób niepełnosprawnych w opiniach dzieci uczęszczających do przedszkoli i szkół (integracyjnych i masowych) oraz opracowanie w przyszłości modelu działań, dzięki któremu możliwe będzie (w razie potrzeby) wpływanie na stan wiedzy o osobach niepełnosprawnych – po to, by w przyszłości nie doszło do dezintegracji społecznej, prowadzącej do ustania kontaktów z niepełnosprawnymi, zerwania związków społecznych i utwierdzania się stereotypów na temat niepełnosprawności i funkcjonowania osób niepełnosprawnych w społeczeństwie.

Postulat wypowiedziany przez F. Mayora – będący wyrazem troski o człowieka i przyszłość świata – to ostatnia z przyczyn, które spowodowały, że zajęłam się tą problematyką. Oto on:

Przejście do XXI stulecia, nadejście nowego milenium stwarzają okazję, którą powinniśmy wykorzystać. Czy dzieci obecnie żyjące nie są przyszłymi dorosłymi ludźmi, poręczycielami trwałości etyki zorientowanej na przyszłość? Strzała czasu [...] przenika nas wszystkich i czyni z nas wynalazców światów, żeglarzy nadchodzącego już wieku. Chodzi po prostu o to, by troska o przyszłość świata stała się naszą drugą naturą, przerzucającą pomost między transmisją i transformacją (F. Mayor, J. Bindem, 2001, s. 493).

W związku z powyższym interesujące jest rozpoznanie, jak w obecnych warunkach edukacyjnych spostrzegane są osoby niepełnosprawne przez dzieci pełnosprawne uczęszczające do placówek integracyjnych i masowych – jakie cechy dzieci pełnosprawne im przypisują (jak je opisują), jak je oceniają, co wiedzą i co mówią na ich temat, czyli jaki jest obraz¹ osób niepełnosprawnych w opiniach dzieci. Istnieje także potrzeba określenia, jakie czynniki wpływają na te opinie.

W niniejszej książce rozpatrywane są opinie dzieci w wieku sześciu i dziesięciu lat na temat osób niepełnosprawnych, uzyskane metodą badań sondażowych oraz metodą indywidualnych przypadków. Wymienione metody opierają się na zróżnicowanych technikach badawczych, w zależności od tego, kto był badany. Wykorzystano następujące techniki badawcze:

- w stosunku do dzieci (300 osób) – rozmowa ukierunkowana (kwestionariuszem pytań), techniki projekcyjne (technika niedokończonych zdań, rysunek dziecka na temat „Osoba niepełnosprawna”), analiza dokumentów;
- w stosunku do nauczycieli (75 osób) – ankieta (zaopatrzona w kwestionariusz), swobodna rozmowa z nauczycielem;
- w stosunku do rodziców badanych dzieci (586 osób) – ankieta (zaopatrzona w kwestionariusz).

Badaniom poddano trzy grupy osób: dzieci, ich rodziców oraz nauczycieli. Głównymi kryteriami doboru w odniesieniu do dzieci były: wiek, płeć oraz doświadczenia związane z osobami niepełnosprawnymi (w rodzinach, placówkach masowych i integracyjnych). Kryterium doboru grupy rodziców było posiadanie dziecka objętego programem badawczym. W badaniach wzięły również udział nauczycielki pracujące z dziećmi w placówkach integracyjnych i masowych. Zgromadzony materiał badawczy (dziecięce wypowiedzi, opinie rodziców i nauczycieli) posłużył do ilościowo-jakościowej analizy.

Głównym celem badań było ukazanie, jak jednostka spostrzega osoby niepełnosprawne, oraz ustalenie wspólnych cech badanego zjawiska dla wszystkich osób objętych badaniami, czyli określenie, jak grupa postrzega te osoby.

¹ Chodzi tu o obraz osób niepełnosprawnych w głowach dzieci, „[...] który nie jest obrazem w dosłownym sensie; wyobrażanie, czyli tworzenie obrazów, jest procesem poznawczym, który «działa tak, jakby» miało się obraz analogiczny do rzeczywistego” (A. Reber 2000, s. 341).

Główny problem wiązał się z poszukiwaniem odpowiedzi na pytanie: Jak dzieci sześciolatnie i dziesięcioletnie spostrzegają osoby niepełnosprawne oraz jakie czynniki różnicują kształtujący się obraz osoby niepełnosprawnej u dziecka?

Postrzeganie osób niepełnosprawnych w aspektach opisującym i oceniającym przez dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym jest zasadniczym wątkiem pracy. Jej celem jest ukazanie obrazu osób niepełnosprawnych w opiniach dzieci pełnosprawnych na dwóch odrębnych etapach życia – koniec edukacji przedszkolnej i koniec edukacji wczesnoszkolnej – oraz wskazanie czynników wpływających na jego kształt. Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, można uznać, że niniejsza praca wpisuje się w nurt teorii i badań społecznej integracji osób niepełnosprawnych.

Treści przedstawione w niniejszej książce mogą się stać źródłem wiedzy, inspiracji i refleksji dla nauczycieli przedszkoli lub klas I–III, dyrektorów (przedszkoli, szkół), doradców metodycznych, studentów pedagogiki oraz innych osób, które profesjonalnie (teoretycznie, praktycznie) zajmują się organizacją warunków edukacji dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.

W rozdziałach I, II i III ukazane zostały zagadnienia teoretyczne związane z podjętą problematyką (spozstrzeganie osób w świetle literatury, w tym różne ujęcia definicyjne tego procesu oraz podstawowe czynniki, które go determinują). Mówiąc na ten temat, nie można pominąć refleksji dotyczących znaczenia w rozwoju dziecka rodziny i innych środowisk wychowawczych (tj. przedszkola, szkoły) w kontekście kształtującego się u niego obrazu osób niepełnosprawnych.

W rozdziałach IV, V, VI zawarto analizę wyników badań. Prezentacja opinii rodziców, nauczycielek i dzieci, odnoszących się – ogólnie rzecz ujmując – do problematyki dotyczącej osób niepełnosprawnych, poprzedza główną część pracy, w której ukazany jest obraz osób niepełnosprawnych w opiniach dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym w aspektach opisującym i oceniającym. Poszukiwano związku dziecięcych opinii na temat osób niepełnosprawnych z wybranymi czynnikami, takimi jak: wiek, płeć i doświadczenia (pochodzące z rodziny oraz z placówek, do których uczęszczają dzieci). Globalne ujęcie wyników badań oraz najistotniejsze wnioski skierowane do nauczycieli znajdują się w zakończeniu opracowania.

Powstanie książki było możliwe dzięki życzliwości i pomocy Dyrektorów sześciu przedszkoli (integracyjnych i masowych) i czterech szkół (integracyjnych i masowych) w Zielonej Górze, nauczycielek, dzieci i ich rodziców, Pani mgr Agnieszki Olczak (Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Nauk Pedagogicznych i Społecznych, Instytut Pedagogiki i Psychologii), studentów Uniwersytetu Zielonogórskiego specjalności: zintegrowana edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna (studiów dziennych – III, IV rok oraz zaocznych licencjackich – II, III rok i magisterskich – I rok), a także moich najbliższych – za co wszystkim dziękuję.

Pragnę złożyć serdeczne podziękowania Pani dr hab. Marii Burtowy, profesor Uniwersytetu Adama Mickiewicza za szczególną opiekę naukową, wyrozumiałość oraz wspieranie mnie na poszczególnych etapach powstawania niniejszej książki. Dziękuję także Pani prof. dr hab. Aleksandrze Maciarz i Panu dr. hab. Andrzejowi Twardowskiemu, profesorowi Uniwersytetu Adama Mickiewicza, za cenne sugestie, które niewątpliwie przyczyniły się do podniesienia jakości prezentowanych tu treści.

Niniejsza **darmowa publikacja** zawiera jedynie fragment pełnej wersji całej publikacji.

Aby przeczytać ten tytuł w pełnej wersji [kliknij tutaj](#).

Niniejsza publikacja może być kopiowana, oraz dowolnie rozprowadzana tylko i wyłącznie w formie dostarczonej przez NetPress Digital Sp. z o.o., operatora [sklepu na którym można nabyć niniejszy tytuł w pełnej wersji](#). Zabronione są jakiegokolwiek zmiany w zawartości publikacji bez pisemnej zgody NetPress oraz wydawcy niniejszej publikacji. Zabrania się jej od-sprzedaży, zgodnie z [regulaminem serwisu](#).

Pełna wersja niniejszej publikacji jest do nabycia w sklepie internetowym [Złote Ebooki](#).